

DYMITR WIĆKO (Mińsk)

SILVA RERUM Z XVIII WIEKU
Z PAMIĘTNIKIEM MICHAŁA ADAMA ŚLIŻNIA (1691–1752)
ZE ZBIORÓW BIBLIOTEKI NARODOWEJ BIAŁORUSI W MIŃSKU

Słowa kluczowe: *sylwa rerum, pamiętnik, archiwum rodzinne, republikanci*

W Bibliotece Narodowej Białorusi (Нацыянальная бібліятэка Беларусі) w Mińsku znajduje się interesujący pod wieloma względami rękopis, zamieszczony w katalogu pod tytułem pierwszego wpisanego do księgi utworu („Dekret *in contumaciam* otrzymany o pierwsze miejsce między damami i kawalerami”)¹. W rzeczywistości mamy do czynienia z księgą typu *silva rerum* Michała Adama Śliźnia, podkoniuszego Wielkiego Księstwa Litewskiego i starosty krewskiego. Jej właściciel występuje w końcowej partii rękopisu również jako autor pamiętnika. Księga zawiera bardzo różnorodny materiał, zaczerpnięty z różnych źródeł, w tym poezje, epitafia, kopie różnych listów, mowy króla, senatorów, posłów (w tym samego autora), weselne i pogrzebowe (w tym z wesela samego autora i z pogrzebu hetmana wielkiego litewskiego Michała Serwacego Wiśniowieckiego), rejestry podymnego z różnych majątności, spis starostów żmudzkich za lata 1386–1742 oraz wykaz marszałków Trybunału Głównego Wielkiego Księstwa Litewskiego za lata 1698–1758. Obejmujący lata 1691–1752 pamiętnik Michała Adama Śliźnia, napisany przez niego już pod koniec życia, zamieszczony jest na trzech ostatnich stronach księgi. Datowana część rękopisu obejmuje lata 1688–1759. Blisko połowa treści przypada na kopie zaczerpnięte z innej sylwy – podkomorzego warszawskiego Piotra Franciszka Łoskiego². Kopiowania dokonano później (jak wynika z zapisu na karcie 8v – zaczynając od roku 1723), zamieszczając kopie na niezapisanych kartach, co spowodowało, że trzykrotnie przerwane zostały wcześniejszymi zapisami. Zbiór skopiowany z sylwy P. F. Łoskiego dotyczy Królestwa Polskiego, a jego datowana część obejmuje lata 1693–1726.

Właściciel rękopisu Michał Adam Śliźień (1691–1760) był synem Stefana Jana († 1707), najpierw podstarościego (od 1681 r.), potem pisarza ziemskiego oszmiańskiego (od 1683 r.), a ostatecznie referendarza Wielkiego Księstwa Litewskiego (od

¹ Dział rękopisów, rzadkiej księgi i starodruków Biblioteki Narodowej Białorusi: Нацыянальная бібліятэка Беларусі, 091/4023k.

² Piotr Franciszek Łoski (około 1661–1728).

1705 r.)³. Jego matką była Zofia Kocieliówna (Kotłówna), siostra znanego przywódcy tzw. republikantów litewskich Michała Kazimierza Kociella (Kotła). Ścisłe związki z republikantami utrzymywane przez jego ojca zachował również Michał Adam Ślizień i to nawet po rozpadzie tego obozu po wielkiej wojnie północnej. Zdziwiające jest, że służył ich przywódcom w takiej samej kolejności jak ojciec: najpierw podskarbiemu M. K. Kocielowi, w regimencie pieszym, którego był pułkownikiem, następnie Michałowi Serwacemu Wiśniowieckiemu i ostatecznie hetmanowi wielkiemu Wielkiego Księstwa Litewskiego, do śmierci którego w 1744 r. był pułkownikiem w jego pułku petyhorskim. Michał Adam Ślizień wywodził się ze średnioszlacheckiej rodziny z powiatu słonimskiego, właścicieli Dziewiątkowicz, dlatego wielokrotnie posłował z tego powiatu na sejmy i był wybierany na deputata Trybunału Głównego Wielkiego Księstwa Litewskiego.

Rękopis oprawiony jest w twardą skórzaną okładkę na sznurkach z kolorową wstążką i liczy 116 kart paginowanych, czyli 234 strony (jedna pominięta – 22a), nadto 2 mniejsze karty wstawiono później, nie ponumerowano i nie wszyto (patrz numer 43 i 45). Siedem stron jest niezapisanych: 6, 96, 111v–112v, 114v–115. Na stronie wewnętrznej okładki znajduje się pieczęć: „МУЗЕЙ гора Слоніма” („MUZEUM m. Słonima”), na prawo od niej numer według inwentarza (XV № 38); pieczęcie znajdują się również na stronach 1 i 50. Wszystko przemawia za pochodzeniem księgi z archiwum rodzinnego Ślizniów w Dziewiątkowiczach, skąd mogła się dostać do Biblioteki Narodowej Białorusi za pośrednictwem Muzeum Krajoznawczego w Słonimiu.

Księga zawiera następujące materiały⁴:

1. „Dekret in contumaciam otrzymany o pierwsze miejsce między damami i kawalerami” (s. 1–5v). Żartobliwy poemat w antycznym klimacie z biblijnymi aluzjami o tym, jak bogowie złożyli na Olimpie sejm walny, w czasie którego odby-

³ *Urzednicy Wielkiego Księstwa Litewskiego. Spisy*, t. I: *Województwo wileńskie XIV–XVIII wiek*, red. A. Rachuba, oprac. H. Lulewicz, A. Rachuba, P. P. Romaniuk, współpraca U. Jemialianczyk, A. Macuk, Warszawa 2004, s. 301. Sylwa Stefana Jana Śliznia znajduje się również w dziale rękopisów tej samej biblioteki (Нацыянальная бібліятэка Беларусі) pod sygnaturą 091/4024к. Patrz: Д. В. Віцько, *Silva rerum Стафана Яна Слізня XVII–XVIII стст. з успамінамі Аляксандра Слізня за 1561–1649 гг. (са збораў Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі)*, *Здабыткі: дакументальныя помнікі на Беларусі*, вып. 11, Мінск 2009, с. 62–88.

⁴ Tytuły poszczególnych jednostek zamieszczono w cudzysłowie, przypisy do nich sporządzone przez właściciela rękopisu oznaczono kursywą. W trakcie przygotowywania sylwy i pamiętnika do druku wprowadzono zmiany zgodne z zasadami wydania źródeł nowożytnych w języku polskim (*Instrukcja wydawnicza dla źródeł historycznych od XVI do połowy XIX wieku*, red. K. Lepszy, Wrocław 1953; w przypadku wątpliwości wykorzystywano rozwiązania zastosowane w wydawnictwie: *Akta zjazdów stanów Wielkiego Księstwa Litewskiego*, t. 1–2, oprac. H. Lulewicz, Warszawa 2006–2009). Wszystkie skróty rozwiązano, za wyjątkiem głównie wyrazów grzecznościowych, takich jak: jm. (jego miłość), jejm. (jej miłość), JM (Jego Miłość – do osoby królewskiej), j.o. (jaśnie oświecony), j.w. (jaśnie wielmożny), w. (wielmożny), ś. (święty). Zachowano lub wprowadzono również jednolity skrót „WKSŁ” dla Wielkiego Księstwa Litewskiego. Fragmenty opuszczone lub uszkodzone zaznaczono znakiem [– –].

ła się rada mająca określić, komu przysługuje pierwszeństwo, kobietom czy mężczyznom, zakończona procesem sądowym.

2. „Kopia listu j.o. księżęcia jm. Teodora Potockiego do arcybiskupa gnieźnieńskiego, prymasa Korony Polskiej i WKsL, po sejmie convocationis na sejmiki relacyjne in ordine do sejmiku electionis die 22 Junii anno 1733” (k. 6v–8).

3. „*Anno 1734 die 3 Decembris. Notata z księgi Łoskiego, podkomorzego warszawskiego, cui titulus: Dźwięk na wdzięk opatrności Boskiej przez głosy [– –]*” Poemat religijny (k. 8v–20).

Z tegoż autora. „Lutnia rozstrojona”. Epigramy (k. 20v–21).

Nagróbek przez tegoż autora córce swej Cecylii (k. 21–22v).

Ciąg dalszy epigramów (k. 22v).

Nagróbek autora (k. 22a).

Ciąg dalszy epigramów (k. 22a–22a v).

Z tegoż autora notata z mów politycznych, w tym „Posłując od ziemi w Warszawie die 30 Augusti 1693”, „Na sejmie pacificationis w Warszawie 1699 o ewakuację Sasów”, „Replika pewnemu posłowi [– –]”, „Tam że na sejmie warszawskim 1699 na drugiej sesji”, „Na tym że sejmie 1699 w senacie po złączeniu się izby poselskiej”, „Głos na radzie toruńskiej”, „Na radzie malborskiej w legacji od ziemi warszawskiej”, „Tam że votum w Malborku”, „Na punkta propozycji WKM”, „Marszałkując na generale posłów mazowieckich”, „Też funkcją continuando”, „Na walnej radzie warszawskiej die 4 Februarii 1710”, „Na tej że radzie walnej warszawskiej tegoż głos powtórny anno 1710”. Ostatniego brak, przypis: *Vide iuxta na 3 karcie*. Ciąg dalszy na k. 35v (k. 22a v–32v).

4. „Votum Króla JM Jana III in senatus consilio w Grodnie die 24 Martii anno 1688” (k. 33–33v).

5. „Odpowiedź szlachecka na ustną przemowę Króla JM” (k. 33v–35).

6. Ciąg dalszy punktu 3. „Na radzie walnej warszawskiej głos powtórny tegoż anno 1710”, „Na sejmie zerwanym w izbie poselskiej”, „Na sejmie z limitacyjej o Bożym Narodzeniu”, „Na sejmie zerwanym ante casum”, „Restituendo activitatem”, „Prolongując sejm”, „Item”, „Na projekt przeczytany”, „Na sąd afrontu marszałka poselskiego”, „Do uspokojenia w izbie senatorskiej”, „W izbie poselskiej”, „Tam że”. Urywa się, przypis: *Vide na 3 karcie*. Ciąg dalszy na k. 45 (k. 35v–42v).

7. „Mowa jm. pana Leona Tułowskiego oddając jejm. Annę Eleonorę Chłusowiczównę, chorążankę wołkowyską, za jm. pana Michała Śliźnia, starostę krewskiego, w roku 1714 dnia 23 septembra w Piotuchowie” (k. 43–43v).

8. „Mowa dziękując za wieniec” (k. 44).

9. „Mowa ks. jm. Michała Radziwiłła, starosty człuchowskiego, przy oddawaniu pieczęci wielkiej WKsL die 10 Februarii anno 1720” (k. 44v).

10. Ciąg dalszy punktu 6. „Na powtórnej radzie malborskiej”, „Na sesji prowincjalnej”, „Na sejmie anno 1713 w izbie senatorskiej przed zerwaniem”, „Na sejmie 1719 w Warszawie [w] zimie”, „Na tym że sejmie 1719”, „W izbie poselskiej na sejmie warszawskim”, „W izbie senatorskiej”, „Na sejmie warszawskim zerwanym

anno 1720 w izbie poselskiej”, „Na tym że sejmie 1720 zerwanym”, „Tam że”, „Tam że”, „W legacyjej do JKM od ziemi warszawskiej”, „Odpowiedź na oddanie Panny do klasztoru”, „Legacja do JKM od ziemi warszawskiej”, „Na sejmie grodzi[e]ńskim anno 1718”, „W senacie na tym że sejmie grodzieńskim anno 1718”, „W izbie poselskiej w Grodnie”, „Na tym że sejmie w Grodnie 1718”, „Na komisji lwowskiej”, „W Grodnie”, „Oddając pieczęć koronną do Tronu”, „Na sejmiku przedsejmowym”, „Na sejmie 1724 po zagajeniu”, „Tam że”, „In ordine do wakansów”, „Inter locutorie data occasione przy wakansach”, „Przed witaniem Króla JM”, „Na kontynuacji sejmu warszawskiego w Grodnie anno 1726”, „Rekomendacja do buław i krzesel”, „Tam że”, „Tam że”, „Tam że na kontradycją”, „Na kontynuacji tej że obrady”, „Na poparcie pewnego głosu”, „Na sesji w Grodnie prowincjalnej wielkopolskiej”, „W legacji od wielkopolskiej do WKsL prowincji”. Przypis: „*Post seria, sunt hilaria vide folio 3tio sequenti*. Ciąg dalszy na k. 83v (k. 45–81v).

11. „Instrukcja ichm. panom posłom wielkopolskim na sejm walny koronny” (k. 82–83).

12. Ciąg dalszy punktu 6. „Post seria, sunt hilaria. Oddając Pannę na weselnym akcie”, „Dziękując za Pannę na podobnym akcie” (k. 83v–85).

13. „Mowa j.w. jm. pana Scipiona, marszałka nadwornego WKsL, dziękując JKM za konferowaną sobie łaskę nadworną WKsL na sejmie warszawskim anno 1740” (k. 85–86).

14. „Kopia listu od Króla JM do jm. pana Potockiego, w[o]jewo]dy kijowskiego, hetmana wielkiego koronnego, z Drezna 1741 die 14 Septembris pisanego” (k. 86v–87v).

15. „Enigma na kapłana pieczonego”. W języku łacińskim (k. 87v).

16. „Mowa od wojska koronnego na sejmie anni 1740 jm. pana Potockiego, starosty kołomyjskiego, wojewodzica smoleńskiego” (k. 87v–88v).

17. „Epitaphium w kościele budzkim marmurowe przeciwko ambony po prawej stronie na filarze pradziada rodzzonego mnie, Michała Śliźnia, podkoniuszego WKsL, starosty krewskiego”. Epitafium Aleksandra Śliźnia, stolnika oszmiańskiego, w starym kościele bernardyńskim w Budzławie, znajduje się po prawej stronie ołtarza z XVII w.⁵ W języku łacińskim (k. 88v–89).

18. „Na Króla Jana III”. Epigram w języku łacińskim, z polskim tłumaczeniem (k. 89).

⁵ Przepisany z pomyłkami. Autentyczny tekst następujący: „DOM / Miseremini Mei / Saltem Vos Seraphici Confratres Mei / Ego ille Alexander Slizien Dap[ifer] Oszm[ianensis] / Sig[ismundi] III Vlad[islai] IV Joan[is] Casim[iri] Regvm Poloniae / Avlicus et Secretarius / Bi sin Mosch[ovia] Legatus / Vbi et Carceris Affectvs Inivriis / Qvvm Variis Reip[ublicae] fessvs Negotiis / Deum Qvietem Amicos Integrius Colvissem / Anno MDCLII^o Die II Men[sis] Ian[uarii] / Ætatis vero LXXII° / In Fvndo Motyki Hæreditate mea / Metam Vitæ Fvgacis Attigi / Hicque in Ferali Cinere Depositvs / Redemptorem Mevm expecto Ivdicem / Catharina Stachowska Marsch[alci] Oszm[ianensis] Filia / Mæstissima Coniunx cum Alexandro Dap[ifero] / Oszm[ianensi] SRM Secr[etario] et Michaele / Carissimis Filiis / Hoc Immortalitatis posvere Monvmentum”.

19. „Początek starostów żmudzkich przed unią z Koroną Polską, który po kim zostawał”. Spis starostów żmudzkich od 1386 po 1742 r. (k. 89–89v).

20. „W Korzyści na austerii”. Napis w języku łacińskim z polskim tłumaczeniem (k. 89v).

21. „Votum jm. pana Kaspra Modlibowskiego, kasztelana międzyrzeckiego, na senatus consilium w Wschowie” (k. 89v–91v).

22. „Anno Domini 1742. In nummis Francofurti in Populum missis ob Coronatum Carolum VII Imperatorem Romanorum, ommissa Verba Solennia in Titulo Imperatoris”. Epigrama na koronację Karola VII w języku łacińskim z polskim tłumaczeniem Michała Serwacego Wiśniowieckiego (k. 91v–92).

23. „Mowa jm. pana Zboińskiego, posła dobrzyńskiego, deputowanego od prowincji wielkopolskiej do Księstwa Litewskiego na sejmie grodzieńskim 1744” (k. 92–93).

24. „Mowa moja, którą miał na sejmie grodzieńskim 1744 na prowincjalnej sesji będąc posłem z Księstwa Inflantskiego” (k. 93–94v).

25. „Series Marszałków Trybunału Głównego WKsL od śmierci Króla Jana III za panowania Augusta II”. Spis marszałków Trybunału Głównego od 1698 po 1758 r.⁶ (k. 94v–95v).

26. „Mowa na pogrzebie ś.p. j.o. księcia jm. Michała Korybuta Wiśniowieckiego, wojewody wileńskiego, hetmana wielkiego WKsL, od wojska WKsL przez w. jm. pana Sosnowskiego, pułkownika petyhorskiego, w Wiśniowcu die 6 oktobra 1745 miana” (k. 96v–99v).

27. „Mowa jm. pana Burzyńskiego, instygatora WKsL, posła smoleńskiego, w izbie poselskiej na sejmie warszawskim” (k. 99v–100v).

30. „Mowa j.w. jm. pana Kazimierza Niesiołowskiego, kasztelana smoleńskiego, miana w Warszawie zapraszając izbę poselską do złączenia się z izbą senatorską. Anno 1746. Die 14 Novembris” (k. 100v).

31. „Mowa w. jm. ksi[ę]dza Thadeusza Śliźnia, kanonika wileńskiego, którą miał podczas instalacji swojej w Wilnie die 15 Junii 1747 w kościele katedralnym” (k. 101).

32. „Kopia listu jm. pana grafa Bryła do ks. jm. kardynała Lipskiego 1745 pisanego” (k. 101).

33. „Kopia responsu j.o. ks. jm. kardynała na list JKM” (k. 101v–102).

⁶ Zawiera dane, które pomagają rozwiązać problem marszałkostwa Trybunału w 1707 r.; pod tym rokiem zaznaczono: „Miał być [marszałkiem – D. W.] Si[e]nicksi, miecznik litewski, generał artylerii WKsL, ale propter hostilitatem Szwedów, Moskwy i Trybunał się nie sądził”. To znaczy, że po śmierci 2 IV 1707 r. Stefana Jana Śliźnia, ojca autora spisu, który rzekomo miał zostać marszałkiem w tamtym roku, miał go zastąpić Kazimierz Sienicki, do czego jednak nie doszło i Trybunał w 1707 r. nie sądził. Por. *Deputaci Trybunału Głównego Wielkiego Księstwa Litewskiego (1697–1794)*. Spis, red. A. Rachuba, oprac. A. Rachuba, P. P. Romaniuk, współpraca A. Macuk, J. Aniszczenska, Warszawa 2004, s. 65; *Deputaci Trybunału Głównego Wielkiego Księstwa Litewskiego (1582–1696)*. Spis, red. A. Rachuba, oprac. H. Lulewicz, A. Rachuba, Warszawa 2007, s. 406.

34. „Kopia listu Najjaśniejszego Króla JM do j.w. jm. pana hetmana wielkiego koronnego pisanego die 25 Octobris 1749 anno” (k. 102).

35. „Kopia listu j.w. jm. pana kasztelana krakowskiego, hetmana wielkiego koronnego, do Najjaśniejszego Króla JM pisanego z Józefowa die 7 Novembris 1749” (k. 102v–104).

36. „Kopia responsu jw. jm. pana marszałka wielkiego koronnego do jw. jm. ks. podkanclerzego koronnego pisanego die 28 Octobris 1749 z Otwocka” (k. 104–105).

37. „Kopia listu j.o. księżęcia jm. wojewody ruskiego do j.w. jm. pana kanclerza wielkiego koronnego die 12 Octobris 1749 pisanego” (k. 105).

38. „Kopia responsu j.w. jm. pana kanclerza wielkiego koronnego ks. jm. wojewodzie ruskiemu die 24 Octobris 1749” (k. 105–105v).

39. „Kopia listu j.o. księżęcia jm. Sanguszka, marszałka wielkiego WKsL, do j.w. jm. ks. Wodzickiego, podkanclerzego koronnego, die 16 Novembris 1749 z Zaslawia” (k. 106–107v).

40. „Kopia responsu j.w. jm. pana Świdzińskiego, wojewody braclawskiego, do j.o. jm. pana Potockiego, kasztelana krakowskiego, hetmana koronnego, pisanego” (k. 107v–109).

41. „Kopia listu j.w. jm. pana Szembeka, wojewody sieradzkiego, do j.w. jm. pana marszałka nadwornego koronnego” (k. 109–110).

42. „Kopia listu j.w. jm. pana Szembeka, wojewody inflanckiego, do jw. jm. pana wojewody sieradzkiego 24 Octobris 1755 pisanego” (k. 110–110v).

43. „Kopia listu jw. jm. pana Szembeka, wojewody inflanckiego, do jw. jm. pana wojewody sieradzkiego 24 Octobris 1755 pisanego” (niepaginowana strona, z której zrobiona poprzednia kopia).

44. „Króla pruskiego podczas wtargnienia do Poznania in Februarii 1759 u jezuitów in collegio, gdzie stał in cognito w osobie underoficerskiej, w stancji napis zostawił taki”. W języku łacińskim (k. 111).

45. „Rejest[r] sejmikowy”. Wycięty fragment pewnego rejestru, prawdopodobnie deputatów Trybunału Głównego Wielkiego Księstwa Litewskiego z 1760 r., z trzema deputatami ze Żmudzi i jednym upickim⁷ (niepaginowany i niewszyty).

46. „Wydatek podymnego z dóbr wszystkich za ratę septembrową w roku 1724”. Rejestr wypłaty podymnego z różnych majątności (k. 113).

47. „Wybór podymnego za ratę marcową w roku 1725 przypadającą”. Rejestr wypłaty podymnego z różnych majątności (k. 113).

48. „Wybór podymnego raty septembrowej anni 1725”. Rejestr wypłaty podymnego z różnych majątności (k. 113v).

49. „Wiersze, co są napisane u Żyda cyrulika dołhinow[skiego] przez w. jm. pana Śliźnia, starostę płotelskiego, jm. panu Hornowskiemu, który ma przysłowie »matka moja«” (k. 114).

⁷ „Żmudź: Odachowski starosta botocki, Karp wojski żmudzki, Bilewicz starosta rosieński; Upita: Białozor starosta [- -]”. Por. *Deputaci Trybunału Głównego Wielkiego Księstwa Litewskiego (1697–1794)*, s. 265.

50. *Anno 1746 diebus Februarii w Kostykach spisana.* „Notacja dla pamięci sukcesorom moim, w jakiej i którego roku ja, Michał Ślizień, wprzód starosta krewski, zatym podkoniuszy WKsL, byłem *in toga et sago* Rzeczypospolitej usłudze”. Pamiętnik z lat 1691–1752 (k. 115v–116v).

ANEKS ŹRÓDŁOWY

Pamiętnik Michała Adama Śliznia (1691–1752)

Biblioteka Narodowa Białorusi (Нацыянальная бібліятэка Беларусі), 091/4023k. k. 115v–116v.

Notacja dla pamięci sukcesorom moim, w jakiej i którego roku, ja, Michał Ślizień, wprzód starosta krewski, zatym podkoniuszy WKsL, byłem *in toga et sago* Rzeczypospolitej usłudze

A naprzód:

Anno 1691 die 2 Ju[ni]us urodziłem się w Bienicy w powiecie oszm[iańskim]. Rodzice moj[e] jechali z Dziewiątkowicz do Kostyk. Ociec mój, Stefan Jan Ślizień, na ten czas będąc pisarzem ziemskim oszmiańskim z matką Zofią Kotłówną zwiędzał po drodze do szwagra swego j.w. j[m]. pana Michała Kazimierza Kotła, na ten czas witebskiego kasztelana (który potym był wojewodą trockim i podskarbinim wielkim WKsL), tam Świątki odprawując zległa matka moja *inopinate*¹ połóg u brata swego.

1707 *die 2 Aprilis* umarł ojciec mój, Stefan Jan Ślizień, już referendarz WKsL, po którego śmierci zostawszy [s]ię w wieku młodym w rok jechałem za granicę do Królewca i Piławy, i tam, nauczywszy się języka niemieckiego i ekzercycjów wojennych, powróciłem do Litwy *anno* 1709.

1710. Zostałem posłem na walną radę warszawską z powiatu słonimskiego i zostałem adiutantem u jw. j[m]. pana Ludwika Pocięja, hetmana, kaszt[elana] wile[ńskiego], hetmana wielkiego WKsL.

1711. Zostałem wprzód oberszte[r]lejtantem, potym pułkownikiem w regimencie konnym u wuja mego, jw. j[m]. pana Kotła, podskarbiego wielkiego WKsL.

1713 *die 13 Januarii*, będąc pułkownikiem, gdym był w Wilnie dla sporządzenia się (po szkodliwym dworze kostyckiego ogniu *die 26 Decembris* 1712 na kilkadziesiąt tysięcy od Pana Boga dotkniętym), stał się nieszczęśliwy *casus* zabicia jm. pana Kierdeja, także pułkownika, który (po danym do Sielca² na pojedynk

¹ Nieoczekiwanie.

² Sielca.

parolu) chcąc mię zabić śpiącego naszedł, *in defensione*³ tedy sam został z pistolety zabity. Uciekłem wraz z Wilna do Prus, do Tylży, potym do Królewca. *Eodem anno* 1713 powróciłem do Wilna na Trybunał i przez inkwizycją skończyłem tę sprawę *per decretum*⁴, a potym i matkę pogodziłem, i, lubo *in defensione*, kosztowała ta jednak sprawa z kilkadziesiąt tysięcy. Na którą majątność Białorucz w województwie mścisławskim, którą ojciec mój był kupił wiecznością, zbyć musiałem.

1714. Zostałem na Trybunał deputatem z powiatu słonimskiego i tegoż roku 1714 *die 23 Septembris* ożeniłem się z wielmożną jejm. panną Eleonorą Chłusowiczówną, chorążanką powiatu wołkowyskiego, za tę partyją *Solus Deus Benedictus*⁵, której ociec, a mój teść, został potym i umarł wojewodą mścisławskim⁶. NB. A przed skończeniem kierdejowskiej sprawy podziękowałem za służbę wojskową nie chcąc w sądach wojskowych odpowiadać, ale wołąc jako szlachcic, nie jako żołnierz, w Trybunale.

1719. Znów zostałem na Trybunał deputatem z powiatu słonimskiego. *Anno 1720* przebrałem się w strój polski.

1723. Trzeci raz byłem deputatem na Trybunał z powiatu słonimskiego.

1723. Zostałem posłem na sejm grodzieński z powiatu słonimskiego z księciem jm. Radziwiłłem, miecznikiem WKsL, potym wojewodą nowogródzkim⁷.

1728. Że sejm dla choroby króla Aug[usta] II nie doszedł, znów zostałem posłem powiatu słonimskiego na drugi sejm grodzieński z księżciem Udalrykiem, synem jego, potym koniuszym WKsL⁸.

1732. Książę jm. Wiśniowiecki⁹ jak został (będąc kanclerzem wielkim WKsL) po śmierci obu hetmanów generalnym wojsk WKsL regimentarzem, przyjąłem szarżę w polskim autoramencie poruczeństwa petyhorskiego pod znakiem syna jego, księcia Józefa, starosty śliwiańskiego¹⁰.

1733. Śmierć Króla Augusta II. Interregnum i mój też pułkownik książę Józef Wiśniowiecki umarł, dostałem się z poruczeństwem na imię księcia Radziwiłła, starosty przemyskiego, potym podczaszego WKsL¹¹, i byłem tegoż 1733 roku po-

³ W obronie.

⁴ Przez wyrok.

⁵ Jedyny Bóg Błogosławiony.

⁶ Kazimierz Leon z Chłusowa Chłusowicz († 1737), sędzia grodzki, potem chorąży wołkowyski, później wojewoda mścisławski (1735–1737).

⁷ Mikołaj Faustyn Radziwiłł (1688–1746), miecznik Wielkiego Księstwa Litewskiego (1710–1729), wojewoda nowogródzki (1729–1746).

⁸ Udalryk Krzysztof Radziwiłł (1715–1770), koniuszy Wielkiego Księstwa Litewskiego (1734–1762), starosta miński (1739–1746), pisarz wielki (1762).

⁹ Michał Serwacy Wiśniowiecki (1680–1744), hetman polny (1702–1703 i z nominacji Stanisława Leszczyńskiego 1707–1709), hetman wielki Wielkiego Księstwa Litewskiego (1703–1707 i z nominacji Stanisława Leszczyńskiego 1710–1713?), kanclerz Wielkiego Księstwa Litewskiego (1720–1735), wojewoda wileński i hetman wielki Wielkiego Księstwa Litewskiego (1735–1744).

¹⁰ Tak w tekście. Był prawdopodobnie starostą gliniańskim, jak i ojciec. Urodził się w 1731 r.

¹¹ Hieronim Florian Radziwiłł (1715–1760), starosta przemyski (1736–1745), podczaszy Wielkiego Księstwa Litewskiego (1739–1750), chorąży wielki Wielkiego Księstwa Litewskiego (1750–1760).

słem z powiatu słonimskiego na sejm *convocationis* z j[m.]. panem Sapiehą, starostą mereckim¹².

1733. *In Septembris* na elekcyją znów byłem pierwszym posłem z powiatu słonimskiego.

1734. Zostałem marszałkiem konfederackim powiatu słonimskiego i tegoż roku byłem z tegoż powiatu posłem obranym do Krakowa na koronację Króla Augusta III, ale nie jechałem dla niebesp[i]ecznego *in turbido*¹³ Ojczyzny przejazdu.

1735. Zostałem pułkownikiem petyhorskim znaku j.o. księżęcia jm. Wiśniowieckiego, wojewody wileńskiego, hetmana wielkiego WKsL. Repartycja tej chorągwi Homel. I tegoż roku *in Augusti* będąc z tymże księżciem w Wilnie zostałem posłem z województwa smoleńskiego na sejm *pacificationis* do Warszawy, ale sejm ten nie doszedł.

1736. Na sejm powtórny *pacificationis* zostałem znów posłem z powiatu słonimskiego, który sejm w Warszawie doszedł, i byłem na tymże sejmie deputatem do konstytucji z WKsL, jako jest i w konstytucji tegoż sejm *pacificationis*. I po tymże sejmie dane mi jest dygnitarstwo podkoniustwo WKsL *post ascensum*¹⁴ z podkoniustwa litewskiego na podskarbstwo nadworne koronne j[m.] pana grafa Siedlnickiego, terażniejszego podskarbiego wielkiego koronnego¹⁵.

1738. Na sejm ordynaryjny warszawski znów zostałem posłem powiatu słonimskiego, ze mną był kolega j[m.]. pan Łaniewski, chorąży powiatowy słonimski, terażniejszy pisarz wielki WKsL¹⁶. Tegoż sejm (zapomniawszy o prawie, że broni posłowi ziemskiemu) byłem posłem do Króla J[ego] M[iłoś]ci pierwszym od wojska WKsL *et in facie plena Reipublicae*¹⁷ od wojska perorowałem, i o to nie było kwestii, że byłem razem i ziemskim, i od wojska posłem, co dysymulowano przez dobrą u kolegów i całej izby poselskiej przyjaźń, i przez kredyt dla mnie, i dla powagi hetmanów za mną interesujących się, ale *in futurum* już to nikomu nie uszło. Ten sejm nie doszedł.

1740. Na sejm ordynaryjny warszawski znów zostałem posłem z województwa inflanckiego. I ten sejm nie doszedł.

1744. Na sejm ordynaryjny grodzieński zostałem posłem z województwa inflanckiego i ten nie doszedł. Tegoż roku 1744 *die 18 Septembris* książę Michał Ko-

¹² Antoni Kazimierz Sapieha (1689–1739), stolnik Wielkiego Księstwa Litewskiego z nominacji Stanisława Leszczyńskiego (1706–1709), kasztelan trocki (1737–1739). Nie uczestniczył w sejmie z powodu choroby, zob. H. Palkij, *Sapieha Antoni Kazimierz (1689–1739)*, [in:] *Polski słownik biograficzny*, t. 34 (z. 143), Wrocław (i in.) 1992–1993, s. 581.

¹³ W zamieszaniu.

¹⁴ Po awansie.

¹⁵ Karol Józef Hiacynt Sedlnicki (1703–1761), podkoniuszny Wielkiego Księstwa Litewskiego (1731–1736), podskarbi nadworny koronny (1736–1744), wojewoda podlaski (1739–1745), podskarbi wielki koronny (1745–1761).

¹⁶ Ignacy Wołk Łaniewski († 1761), strażnik słonimski (1720–1741), chorąży słonimski (1741–1744), pisarz wielki Wielkiego Księstwa Litewskiego (1744–1746), łowczy Wielkiego Księstwa Litewskiego (1746–1761).

¹⁷ W obliczu całej Rzeczypospolitej.

rybut Wiśniowiecki, wojewoda wileński, hetman wielki WKsL, wódz i dobrodziej mój, w Mereczu *ultima Faenix verte*¹⁸, ostatni z wielkiego imienia książąt Korybutów Wiśniowieckich, w Mereczu umarł. Po nim dano księżęciu jm. Michałowi Radziwiłłowi, kasztelanowi wileńskiemu, i województwo wileńskie i buławę wielką WKsL, bo był polnym hetmanem, a kasztelanią wileńską i buławę polną WKsL oddano j.w. j[m]. panu Michałowi Massalskiemu, na ten czas kasztelanowi trockiemu. I chorągwie, i regimenta po księżęciu Wiśniowieckiemu dostały się temuż j.w. jm. panu Massalskiemu, terazniejszemu kasztelanowi wileńskiemu, hetmanowi polnemu WKsL. A tak *ex gradu*¹⁹ pułkownikostwa petyhorskiego buławy wielkiej ja, Michał Ślizień, podkoniuszy WKsL, *eodem 1744 anno* zostałem pułkownikiem usarskiego znaku buławy polnej WKsL. Repartycja na Żmudzi w Bejsagole, to jest w kluczu starostwa wielońskiego.

1745. Z rangi szarży mojej usarskiej byłem przez j.o. księżęcia jm., terazniejszego wojewodę wileńskiego, hetmana wielkiego WKsL, desygnowany na pogrzeb do Wiśniowca *pro p[rae]stando*²⁰ od wojska *ultimo obsequio*²¹ ś.p. j.o. księżęciu jm. wodzowi naszemu Wiśniowieckiemu, *pro officio funebrali militari*²². *Idem* od chorągwi usarskiej gospodarstwa mego (jako przeszłej ś.p. księżęcia Wiśniowieckiego) towarzysz jego Zawadzki kopię kruszył. Chorąży jm. pan Wall, wojski grodzieński²³, chorągiew rzucał. A ja, Michał Ślizień, podkoniuszy WKsL, jako usarski pułkownik, buławę rzucałem i skończyłem autorament polski. A wprzód pałasz rzucał towarzysz petyhorski, a potem nastąpiły cudzoziemskiego autoramentu insygnia.

1750. Na sejm ekstraordynaryjny warszawski syn mój starszy jm. pan Stefan Ślizień, podkomorzy słonimski, z Słonima został posłem, lecz ten sejm nie doszedł, z racji, że senatorią wielką²⁴ nie rezygnowawszy został posłem j[m]. pan Rzewuski²⁵, wojewodą będąc podolskim, a po sejmie znów wrócił do tegoż krzesła i województwa, za co słusznie *equestris ordo*²⁶ miał *sensibilitatem*²⁷.

¹⁸ Ostatni Feniks zginął [tu: zmarł, jako ostatni z rodu – D. W.].

¹⁹ Z szarży.

²⁰ Do złożenia.

²¹ Ostatniego hołdu.

²² Do asystowania z urzędu wojskowego podczas liturgii żałobnej.

²³ Józef Wal (von der Wahlen, † 1763), wojski grodzieński (1737–1746), chorąży grodzieński (1746–1763).

²⁴ Lekcja niepewna.

²⁵ Wacław Rzewuski (1705–1779), wojewoda podolski (1736–1762), hetman polny koronny (1752–1773), wojewoda krakowski (1762–1778), hetman wielki koronny (1773–1774), kasztelan krakowski (1778–1779). Rezygnował z województwa podolskiego w związku z planem objęcia marszałkostwa sejmu, co jednak nie doszło do skutku: *Urzednicy podolscy XIV–XVIII wieku. Spisy*, red. A. Gąsiorowski, oprac. E. Janas, W. Kłaczewski, J. Kurtyka, A. Sochacka, Kórnik 1998, s. 149, 229.

²⁶ Stan szlachecki [tu: izba poselska – D. W.].

²⁷ Wrażliwość [tu: czuł się dotkniętym – D. W.].

1752. Na sejm ordynaryjny *ex lege*²⁸ grodzieński znów zostałem z Słonima posłem i deputatem do konstytucji z prowincji WKsL naznaczony byłem. Ale i ten sejm przez pana Morskiego, posła sochaczewskiego, zerwany pod laską jw. j[m]. pana Massalskiego, starosty grodzieńskiego, hetmańskiego syna²⁹.

²⁸ Na podstawie ustawy.

²⁹ Józef Adrian Massalski († 1765), starosta grodzieński (1750–1765), podskarbi nadworny Wielkiego Księstwa Litewskiego (1754–1765).

SILVA RERUM AUS DEM 18. JAHRHUNDERT
MIT DEN ERINNERUNGEN DES MICHAŁ ADAM ŚLIZIEŃ (1691–1760)
AUS DEN SAMMLUNGEN DER NATIONALBIBLIOTHEK WEISSRUSSLANDS
IN MINSK

Zusammenfassung

Schlüsselbegriffe: *Silva Rerum, Erinnerungen, Familienarchiv, Republikaner-Partei*

Der vorliegende Artikel ist einem jener Denkmale der adeligen Kultur handschriftlicher Bücher vom Typ *Silva Rerum* aus dem Gebiet des Großfürstentums Litauen gewidmet. Es handelt sich um die *Silva* des Michał Adam Ślizień (1691–1760), des Starosten von Krewo und litauischen Vize-Hofstallmeisters, die in der Handschriftensammlung der Nationalbibliothek in Minsk (Weißrussland) aufgefunden wurden. Sie enthalten ein sehr vielschichtiges Material aus unterschiedlichen Quellen, darunter Gedichte, Epitaphien, Kopien von Briefen, Reden des Königs, von Senatoren und Abgeordneten sowie Hochzeits- und Grabreden. Aufmerksamkeit verdient eine bisher unbekannte Liste der Marschälle der Haupttribunals des Großfürstentums Litauen für die Jahre 1698–1758. Ein Teil der Materialien stammt aus den *Silva* des Warschauer Unterkämmerers Piotr Franciszek Łoski.

Der Inhaber des Buches tritt am Ende auch als Autor von Erinnerungen auf, in denen er einen kurzen, aber genauen Überblick über sein Leben vor dem Hintergrund der politischen Verhältnisse der Rzeczpospolita gibt, an denen er aktiv Anteil nahm, indem er als Abgeordneter der Kreises Słonim und anderer an fast allen Reichstagen teilnahm, Deputierter am Tribunal war und die Funktion des Abgeordneten des litauischen Heeres bekleidete. Die *Silva*, deren Inhaltsverzeichnis dem Artikel beigegeben wurde, stellen zusammen mit den Erinnerungen ein bedeutsames Material zur Geschichte des 18. Jahrhunderts, zu genealogischen Fragen sowie zur Charakterisierung des geistigen Horizonts des mittleren Adels im Großfürstentum Litauen im betreffenden Zeitraum dar.

SILVA RERUM OF THE 18TH CENTURY
WITH THE DIARY OF MICHAŁ ADAM ŚLIZIEŃ (1691–1752)
FROM THE COLLECTION OF THE NATIONAL LIBRARY OF BELARUS IN MINSK

Summary

Key words: *silva rerum, diary, family archive, Republicans*

This article is devoted to one of the monuments of the Polish nobility's manuscript culture – the so-called *silva rerum*, which comes from the Grand Duchy of Lithuania. It is the 18th century *silva* of Michał Adam Ślizień (1691–1790), Krewa starost and Lithuanian sub-equerry (*podkoniuszy*), found in the collection of manuscripts of the National Library in Minsk (Belarus). It includes various materials coming from different sources such as poetry, epitaphs, copies of letters, speeches of the King, senators, envoys and wedding and funeral speeches. An unknown register of marshals of the Lithuanian Tribunal of the Grand Duchy of Lithuania in the years 1698–1758 attracts particular attention. Part of the material comes from the *silva* of Piotr Franciszek Łoski, the Warsaw *podkomorzy* (the head of the Polish nobility's court).

The owner of the book appears at its end as the author of the diary, where he gives a short but exact history of his life against a background of the political life in Poland, in which he took an active part, being an MP from the Słonim county and other counties in almost all gatherings of the Sejm, being a deputy of the Tribunal and holding a function of an envoy from the Lithuanian army. The *silva*, the list of contents of which was enclosed to the article, and the diary constitute a valuable material for research on the history of the 18th century and for genealogical research. The *silva* and the diary characterize the intellectual horizon of the middle nobility in the Grand Duchy of Lithuania in the discussed period.